

ภูมินามท้องถิ่น : ที่มา ความหมาย และอัตลักษณ์ของชื่อหมู่บ้าน ในอำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

TOPONYMY : PROVENANCE, MEANING AND IDENTITY OF VILLAGE NAMES IN HANG DONG DISTRICT, CHIANG MAI PROVINCE

คันสนีย์ สายตีบ¹ , โกชัย สาริกบุตร² , รังสรรค์ จันตะ³

Sansanee Saitip¹ , Kochai Sarikbutr² , Rangsan Chanta³

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ 202 ถนนช้างเผือก ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50300^{1,2,3}

Chiang Mai Rajabhat University, 202 Changpuek Road, Muang District, Chiang Mai, 50300^{1,2,3}

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาและจัดหมวดหมู่ที่มา อัตลักษณ์ และความหมายของชื่อหมู่บ้านในอำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ 2) เพื่อศึกษาว่าทกรรมอำนาจของชื่อหมู่บ้านในอำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ พื้นที่และแหล่งข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยคือ อำเภอหางดง ซึ่งมีเขตการปกครอง 11 ตำบล 109 หมู่บ้าน

ผลการวิจัยพบว่า การจัดหมวดหมู่ภูมินามท้องถิ่น โดยจัดหมวดหมู่ตามหมวดหมู่ที่มีจำนวนชื่อมากไปสู่หมวดหมู่ที่มีจำนวนชื่อน้อย จำแนกได้ 9 หมวดหมู่ ได้แก่ การตั้งชื่อตามพันธุ์ไม้ การตั้งชื่อตามภูมิศาสตร์ การตั้งชื่อตามประวัติศาสตร์ตำนานหรือเรื่องเล่า การตั้งชื่อตามสิ่งก่อสร้างและสถานที่ การตั้งชื่อตามผู้นำหรือบุคคล การตั้งชื่อตามการแบ่งเขตการปกครองหรือการแยกหมู่บ้าน หรือการเปลี่ยนชื่อเป็นชื่อใหม่ การตั้งชื่อตามพันธุ์สัตว์ การตั้งชื่อตามระบบการผลิตหรืออาชีพ และการตั้งชื่อตามการแปลงภาษา

การศึกษาที่มาของชื่อหมู่บ้านที่สัมพันธ์กับความเป็นชุมชนท้องถิ่นสามารถจำแนกได้ 4 ด้านคือ ด้านพันธุ์ไม้ ด้านภูมิศาสตร์ ด้านสิ่งก่อสร้างและสถานที่ และด้านพันธุ์สัตว์ ในการศึกษาอัตลักษณ์ของชื่อหมู่บ้านจำแนกได้ 3 ประการ คือ อัตลักษณ์ด้านประวัติศาสตร์ตำนานหรือเรื่องเล่า อัตลักษณ์ด้านระบบการผลิตหรืออาชีพ และการบ่งบอกถึงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ นอกจากนี้ การศึกษาความหมายของชื่อหมู่บ้านจำแนกได้ คือ ความหมายของชื่อหมู่บ้านแปลตามรูปศัพท์ และความหมายของชื่อหมู่บ้านด้านคุณค่า

¹ นักศึกษา หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

²⁻³ รองศาสตราจารย์ ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

วาทกรรมอำนาจของการตั้งชื่อหมู่บ้านจำแนกเป็น 4 ประการ คือ ด้านผู้นำบุคคลหรือบุคคล ด้านการแบ่งเขตการปกครองหรือการแยกหมู่บ้านหรือการเปลี่ยนชื่อเป็นชื่อใหม่ การแปลงภาษาและด้านอิทธิพลของอำนาจภาครัฐส่วนกลาง

คำสำคัญ : ภูมินาม, อัตลักษณ์, วาทกรรม, กลุ่มชาติพันธุ์

ABSTRACT

The objectives of this research were to 1) study the categories, provenance, identities, and meaning of village names in Hang Dong district, Chiang Mai province and 2) study the power discourse of village names in Hang Dong district, Chiang Mai province. The area and data resource consisted of 109 villages in 11 administrative regions in Hang Dong district.

The result of this research was found that the categories of village names were classified and ranked from the most to the least of village name categories. The categories were divided in 9 categories: plant species, geography, history or legend or tale, buildings and places, leaders or famous people, administrative zones or division of villages or changing village names, animal species, producing process or occupations, and changing languages.

The study of provenance of village names related with the community was classified in 4 categories: plant species, geography, buildings and places, and animal species. The study of identities of village names were classified in 3 categories: history or legend or tale, producing process or occupations, and ethnic. Moreover, the study of meaning of village names were classified by meaning of village names translated from literature and values of village names.

Regarding as the power discourse of village names was classified in 4 categories: leaders or famous people, administrative zones or division of villages or changing village names, changing languages, and influence of power of government centre.

KEYWORDS : Toponymy, Identity, Discourse, Ethnic group

บทนำ

ภูมินามท้องถิ่นเกี่ยวกับชื่อบ้านนามเมือง นามสถานที่สำคัญ ตำบลและชื่อหมู่บ้าน ซึ่งชาวบ้านได้เรียกขานกันมานาน ตามความหมายและระบบวิธีคิดในการตั้งชื่อหมู่บ้านที่สัมพันธ์กับภูมิศาสตร์กายภาพ ประวัติศาสตร์ตำนาน หรือผู้นำการก่อตั้งถิ่นฐานที่อยู่ นั้น สิ่งเหล่านี้เป็นพื้นฐานของความเข้าใจที่ชาวบ้านใช้ประกอบการตั้งชื่อหมู่บ้านจึงนับเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ควรแก่การศึกษาเป็นอย่างยิ่ง

ในสังคมท้องถิ่นถ่ายทอดวัฒนธรรมการเรียกชื่อด้วยวิธีเล่าสืบกันมา การศึกษาถึงที่มาของเรื่องราวความเป็นมาของชื่อหมู่บ้าน ตำบลและสถานที่สำคัญทั้งที่เป็นลักษณะเรื่องเล่าประเภทมุขปาฐะและเรื่องเล่าจากการบันทึกลายลักษณ์อักษรหรือวรรณกรรมท้องถิ่นที่ปรากฏในคัมภีร์ ไบหลาน ที่บ่งบอกถึงความเป็นมาของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นดังมีเรื่องเล่าว่า เมื่อมีศึกสงครามคนสมัยก่อนจะนำทรัพย์สินสมบัติซ่อนไว้ในที่มืดซิด เช่น ถ้ำ วัดทรัพย์สินสมบัติที่นั่นคือคัมภีร์ไบหลานที่บันทึกลายลักษณ์อักษรภาษาล้านนาว่าด้วยเรื่องราววรรณกรรมท้องถิ่น ศาสนา ประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญา วิถีชีวิตชาวบ้าน คัมภีร์เหล่านี้บรรจุนอยู่ใน “หีบธรรม” ซึ่งเป็นทรัพย์สินสมบัติที่มีค่ามากกว่าแก้วแหวนเงินทอง มีคุณค่าทางจิตใจเปรียบดัง “ขุมทรัพย์ทางปัญญา”

การศึกษาการตั้งชื่อหมู่บ้านหรือสถานที่สำคัญทำให้เข้าใจความหมายของชื่อทราบถึงประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่ชาวบ้านสร้างความทรงจำร่วมกันในสังคมนำไปสู่การสร้างตัวตน ทำให้ชุมชนรำลึกถึงความสำคัญอันเป็นอัตลักษณ์ของตนเองได้ แต่บางครั้งก็มีอิทธิพลจากผู้ปกครองในส่วนระบบราชการภาครัฐเข้ามาเกี่ยวข้อง ย่อมสะท้อนให้เห็นถึงวาทกรรมอำนาจเข้ามามีบทบาทในการเปลี่ยนแปลง

ภายในหมู่บ้านหรือชื่อหมู่บ้าน อย่างไรก็ตามชาวบ้านในชุมชนยังตระหนักถึงศักดิ์ศรีของตนเอง ยึดถือและปฏิบัติจารีตประเพณีดั้งเดิม ดำรงตามวิถีชีวิตท้องถิ่นร่วมกับธรรมชาติอย่างยั่งยืน

หากกล่าวเฉพาะอำเภอหางดงของจังหวัดเชียงใหม่ ปัจจุบันแต่ละพื้นที่ของชุมชนหมู่บ้านมีจำนวนคนต่างถิ่นเข้ามาอาศัยเพิ่มขึ้นทั้งในรูปแบบการซื้อที่ดินจากชาวบ้านดั้งเดิมเพื่อสร้างบ้าน ที่อยู่อาศัย หรือกลุ่มนักธุรกิจสร้างหมู่บ้านจัดสรร หรือทำธุรกิจพาณิชย์ ผลที่ตามมาคือชุมชนหมู่บ้านดั้งเดิมมีคนแปลกหน้าเพิ่มขึ้น เมื่ออย่างเข้าสู่สังคมความเจริญเกิดการพัฒนา ความเป็นอยู่ของชาวบ้านก็เปลี่ยนไป ทำให้ความสำคัญด้านความสัมพันธ์บางประการลดน้อยลง เป็นปัจเจกมากขึ้น มีวิถีชีวิตในรูปแบบต่างคนต่างอยู่ กลุ่มคนดั้งเดิมโดยเฉพาะผู้เฒ่าผู้แก่ที่ทราบประวัติหมู่บ้านนับวันก็จะเลือนหายไปตามเวลา ที่ยังคงเหลือคนรุ่นหลังที่มีอาจทราบเบื้องหลังการตั้งชื่อเสียงเรียงนามของหมู่บ้านที่ตนเองอาศัยอยู่ เพราะศึกษาเพียงประวัติศาสตร์ชาติไทยเท่านั้น แต่ไม่มีรับความรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของตนเอง

คำถามสำคัญที่ว่าทำไมอย่างไรชาวบ้านทั้งกลุ่มดั้งเดิมหรือคนรุ่นหลังจะรู้สำนึก รัก ห่วงแหนความเป็นชุมชนท้องถิ่นของตนเอง และทำให้คนต่างถิ่นรับรู้เข้าใจถึงความเป็นชุมชนดั้งเดิมได้ การรื้อฟื้นประวัติศาสตร์ความเป็นมาของหมู่บ้านเป็นวิธีหนึ่งที่จะช่วยตอบคำถามได้ โดยเฉพาะความเป็นมาของชื่อหมู่บ้านมีความสัมพันธ์เกี่ยวกับภูมิศาสตร์ทางกายภาพ ประวัติศาสตร์ ตำนาน หรือบุคคล ซึ่งบ่งบอกถึงความหมาย คุณค่าของชื่อหมู่บ้านเพื่อให้คนในชุมชนได้ศึกษาและอนุรักษ์ชุมชนหมู่บ้านท้องถิ่นสืบต่อไป

ดังนั้นผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาหมวดหมู่ที่มา อัตลักษณ์และความหมายของชื่อหมู่บ้านในอำเภอหางดง ตามแนวคิดทางทฤษฎีเกี่ยวกับระบบความสัมพันธ์ในชุมชน อัตลักษณ์และวาทกรรม เพื่อว่าเมื่อเวลาล่วงพ้นไปชื่อหมู่บ้านจะมีเป็นเพียง “เหลือแต่ชื่อ” เพื่อให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาเห็นความสำคัญ คุณค่าและเรียกขานชื่อหมู่บ้านนั้น ๆ อย่างภาคภูมิใจ แม้เบื้องหน้าผู้คน บ้านเรือนหรือวัตถุสิ่งของจะสูญสลายไปแต่ชื่อนั้นยังคงอยู่พร้อมเรื่องราวที่น่าสนใจและสืบค้นได้อย่างมีหลักการและเหตุผล

ชื่อของท้องถิ่นไม่ว่าเป็นชื่อหมู่บ้าน ตำบล สถานที่สำคัญ ล้วนเป็นชื่อที่นาสนใจควรแก่การศึกษา ด้วยเหตุนี้การศึกษาวิจัยชุมชนหมู่บ้านในอำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้บันทึกเหตุการณ์เรื่องราวของสังคมหมู่บ้านท้องถิ่นในอดีตสู่ความรู้ของคนในยุคปัจจุบัน มุ่งหวังเพื่อความมีศักดิ์ศรีของชุมชน ความมั่นใจในตนเองที่จะยืนหยัดอยู่ได้เปรียบเสมือนมีภูมิคุ้มกันที่แข็งแรงเพียงพอ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาและจัดหมวดหมู่ ที่มา อัตลักษณ์และความหมายของชื่อหมู่บ้านในอำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาวาทกรรมอำนาจของชื่อหมู่บ้านในอำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

ขอบเขตของการศึกษาวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่
มุ่งศึกษาภูมินามหมู่บ้านในเขตพื้นที่อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 109 หมู่บ้าน ใน 11 ตำบล
2. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษารวบรวมข้อมูลภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง คือ วิทยากรหลักผู้ให้ข้อมูล ประชาชนชาวบ้าน ผู้นำหมู่บ้าน และผู้รู้ของหมู่บ้านซึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ในหมู่บ้านแต่ละแห่ง หมู่บ้านละ 3 คน รวม 327 คน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยพรรณนาวิเคราะห์ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยสร้างขึ้นภายใต้วัตถุประสงค์ของการวิจัยและเนื้อหาสาระของแต่ละภูมินามหมู่บ้าน เพื่อกำหนดประเด็นคำถามนั้น ๆ ซึ่งรายละเอียดของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบข้อคำถาม การบันทึกการสัมภาษณ์วิทยากรหลักผู้ให้ข้อมูล เครื่องบันทึกเสียงและกล้องถ่ายรูป

2. การรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการสัมภาษณ์แบบรายบุคคลจากคำบอกเล่าโดยวิทยากรหลักผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับภูมินามของหมู่บ้านให้เป็นไปตามแบบข้อคำถามที่กำหนดไว้ ทั้งนี้ได้บันทึกเสียงการสัมภาษณ์ด้วยเครื่องบันทึกเสียง การจดบันทึกและการถ่ายภาพป้ายหมู่บ้าน

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่รวบรวมได้ทั้งข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนามจากการสัมภาษณ์มาเรียบเรียงและตรวจทานความถูกต้องของข้อมูล แต่ยังคงข้อมูลตามที่วิทยากรหลักได้เล่าไว้ การเสนอผลการวิจัยการค้นคว้าครั้งนี้ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลตามรูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพโดยพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

สรุปผลการวิจัย

1. การศึกษาและจัดหมวดหมู่ ที่มา อัตลักษณ์ และความหมายของชื่อหมู่บ้านใน อำเภอดง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัย พบว่า

1) การจัดหมวดหมู่ของชื่อหมู่บ้าน สามารถ จำแนกได้ 9 หมวดหมู่ ได้แก่ การตั้งชื่อ ตามพันธุ์ไม้มีจำนวน 31 หมู่บ้าน การตั้งชื่อตาม ภูมิศาสตร์มีจำนวน 19 หมู่บ้าน การตั้งชื่อตาม ประวัติศาสตร์ตำนานหรือเรื่องเล่ามี จำนวน 19 หมู่บ้าน การตั้งชื่อตามสิ่งก่อสร้างและสถานที่ มี จำนวน 11 หมู่บ้าน การตั้งชื่อตามผู้นำหรือ บุคคลมี จำนวน 11 หมู่บ้าน การตั้งชื่อตามการ แบ่งเขตการปกครองหรือการแยกหมู่บ้านหรือ การเปลี่ยนชื่อเป็นชื่อใหม่มี จำนวน 7 หมู่บ้าน การตั้งชื่อตามพันธุ์สัตว์มีจำนวน 4 หมู่บ้าน การ ตั้งชื่อตามระบบการผลิตหรืออาชีพมี จำนวน 4 หมู่บ้าน และการตั้งชื่อตามการแปลงภาษามี จำนวน 3 หมู่บ้าน

2) การศึกษาที่มาของชื่อหมู่บ้าน มีความสัมพันธ์กับความเป็นชุมชนท้องถิ่นทั้ง ด้านภูมิศาสตร์ทางกายภาพ สิ่งแวดล้อมภายใน ชุมชน ความเป็นมาของชุมชน บริบทเหล่านี้ คือส่วนสำคัญของระบบการตั้งชื่อหมู่บ้าน สามารถจำแนกการตั้งชื่อหมู่บ้านตามหมวด หมู่ได้ 4 หมวดหมู่ คือ การตั้งชื่อตามพันธุ์ไม้ การตั้งชื่อตามภูมิศาสตร์ การตั้งชื่อตามสิ่ง ก่อสร้างและสถานที่ และการตั้งชื่อตามพันธุ์ สัตว์

3) การศึกษาอัตลักษณ์ของชื่อ หมู่บ้าน สะท้อนถึงลักษณะเฉพาะ ความเป็น ตัวตนของหมู่บ้านนั้น ๆ ผ่านระบบการตั้งชื่อ หมู่บ้าน สามารถจำแนกการตั้งชื่อหมู่บ้านตาม หมวดหมู่ได้ 2 หมวดหมู่ คือ การตั้งชื่อตาม ประวัติศาสตร์ ตำนาน หรือเรื่องเล่าและการ ตั้งชื่อตามระบบการผลิตหรืออาชีพ

4) การศึกษาความหมายของชื่อ หมู่บ้าน สามารถจำแนกได้ 2 ประการ คือ ความ หมายของชื่อหมู่บ้านด้านการแปลตามรูปศัพท์ และความหมายของชื่อหมู่บ้านด้านคุณค่า

2. การศึกษาวัฒนธรรมอำนาจของชื่อ หมู่บ้านในอำเภอดง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมี ความสำคัญของจารีตปฏิบัติ ความคิด สังคม การเปลี่ยนแปลง ดังนั้นวัฒนธรรมจึงเชื่อมโยง กับอำนาจและความรุนแรง จึงส่งผลให้ภูมินาม ของหลายหมู่บ้านเกิดการเปลี่ยนแปลงไปตาม ชื่อทางราชการหรือผู้นำท้องถิ่นในอดีตและ ปัจจุบัน สามารถจำแนกการตั้งชื่อหมู่บ้าน ตามหมวดหมู่ได้ 3 หมวดหมู่ คือ การตั้งชื่อ ตามผู้นำหรือบุคคล การตั้งชื่อตามการแบ่ง เขตการปกครองหรือการแยกหมู่บ้านหรือการ เปลี่ยนชื่อเป็นชื่อใหม่ และการตั้งชื่อตามการ แปลงภาษา นอกจากนี้ผลการวิจัยในการศึกษา วัฒนธรรมอำนาจด้านอิทธิพลของอำนาจภาครัฐ ส่วนกลาง

อภิปรายผล

1. การศึกษาและจัดหมวดหมู่ ที่มา อัตลักษณ์ และความหมายของชื่อหมู่บ้านใน อำเภอดง จังหวัดเชียงใหม่ ทั้ง 11 ตำบล 109 หมู่บ้าน พบว่า ผลการวิจัยประเด็นนี้ สัมพันธ์กับความเป็นชุมชนท้องถิ่นที่สอดคล้อง กับแนวคิดของ สวัสดิ์ อ่องสกุล (2557) ที่ อธิบายว่า ในสมัยพระเจ้ากาวิละเป็นช่วง เวลาฟื้นฟูเชียงใหม่มีนโยบายรวบรวมไพร่พล เมืองกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เข้ามาไว้ในถิ่นฐาน ล้านนา เมื่อมาตั้งถิ่นฐานใหม่ได้ตั้งชื่อหมู่บ้าน ของตนตามชื่อบ้านเมืองเดิมที่ถูกกวาดต้อน ลงมา หรือใช้ชื่อหมู่บ้านตามลักษณะกายภาพ ของทำเลที่ตั้งใหม่ เช่น บ้านเหมืองงู เป็นกลุ่ม อพยพมาจาก เมืองปู และสอดคล้องกับแนวคิด ของอรุณรัตน์ วิเชียรเขียว (2554) ที่อธิบาย

ว่า ในสมัยก่อนชาวบ้านอพยพมาตั้งหมู่บ้านในที่ดินแห่งใหม่ก็จะนิยมตั้งชื่อหมู่บ้านว่าบ้านใหม่ บางหมู่บ้านตั้งอยู่ใกล้สถานที่ แม่น้ำ ป่า ที่ดอน หนองน้ำ บึง พุงนา เหมือง ฝาย ก็นิยมตั้งชื่อหมู่บ้านตามสภาพภูมิศาสตร์ ได้แก่ บ้านป่าสัก บ้านเหมืองง่า

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิเชียร อชิโนบุญวัฒน์ (2536) ที่ศึกษาภูมินามจังหวัดนครสวรรค์พบว่า ที่มาของนามส่วนใหญ่ตั้งตามลักษณะภูมิประเทศ เช่น ห้วย หนอง คลอง บึง ถ้า พันธุ์ไม้ที่อยู่ในพื้นที่โดดเด่นเป็นสัญลักษณ์ประจำหมู่บ้านหรือขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก ตั้งนามตามพันธุ์สัตว์ นิทาน ตำนาน การเปลี่ยนนามเดิม และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุพัตรา จิรนนทนาภรณ์ และอัญชลี สิงห์น้อย (2547) ที่ศึกษาการจำแนกลักษณะของนามทั่วไปของชื่อหมู่บ้าน จำแนกตามกลุ่มความหมาย ได้แก่ น้ำและแหล่งน้ำ ภูมิประเทศอื่น ๆ สิ่งก่อสร้าง/สถานที่ ตำแหน่ง/ทิศทาง พืชพันธุ์ธรรมชาติ สัตว์ สิ่งของ

งานวิจัยอีกเรื่องหนึ่งที่สอดคล้องกับการวิจัยครั้งนี้คือ ปิ่นฤทัย คงทอง (2550) ที่ศึกษาภูมินามในอำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช สามารถจำแนกการตั้งชื่อตามลักษณะภูมิประเทศ ต้นไม้ การประกอบอาชีพ ชื่อสัตว์ ตำนาน บุคคล ทิศทางและตำแหน่งที่ตั้งที่อยู่อาศัยและสิ่งก่อสร้าง พืชพันธุ์ในท้องถิ่น สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนสะท้อนให้เห็นถึงวิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนในหมู่บ้าน ถึงแม้ว่าในปัจจุบันสภาพการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมจะเปลี่ยนแปลงไป แต่ชื่อของหมู่บ้านยังคงรักษาเอกลักษณ์ทางวิถีชีวิตของผู้คนในอำเภอปากพนังไว้ได้เหมือนอดีต รวมถึงสอดคล้องกับงานวิจัยของ จิรรัฐ เจริญราษฎร์ (2552) ที่มุ่งศึกษาเรื่องภูมินามท้องถิ่นที่มาจากสาเหตุต่าง ๆ ตามลักษณะเด่นหรือสิ่งที่มีอยู่มาก

ในท้องถิ่นนั้น เช่น จากสภาพทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ การประกอบอาชีพของคนในชุมชน การเปลี่ยนแปลงทางภาษา

สำหรับผลการวิจัยเกี่ยวกับเรื่องอัตลักษณ์ของชื่อหมู่บ้าน พบว่า สอดคล้องกับแนวคิดของ อภิญา เพ็ญฟูสกุล (2546) ที่อธิบายว่า อัตลักษณ์มีสิ่งสำคัญสองด้านคือ อัตลักษณ์บุคคลในด้านอารมณ์ความรู้สึกนึกคิด และอัตลักษณ์ทางสังคม อัตลักษณ์หรือตัวตนมีความยืดหยุ่นไม่หยุดนิ่งผันแปรตามวัฒนธรรมสังคม อัตลักษณ์ของชุมชนที่สร้างขึ้นมามีได้มาจากประวัติศาสตร์อย่างเดียว แต่ผสมผสานความสัมพันธ์ในท้องถิ่นที่มีแบบเฉพาะของตนและสอดคล้องกับแนวคิดของ ชวัญชีวัน บัวแดง (2546) ที่ศึกษาเรื่องอัตลักษณ์ของชนเผ่ากะเหรี่ยงที่เกิดจากความเชื่อทางวัฒนธรรมเรื่องการใช้ภาษาพูดเป็นภาษาเดียวกันแล้ว อัตลักษณ์เกิดขึ้นมาจากตำนานและประวัติศาสตร์พื้นบ้านที่มีความแตกต่างจากกลุ่มชุมชนอื่น

นอกจากนี้พบว่ามีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ นุชจรินทร์ ทับทิม (2553) ศึกษาวิจัยเรื่องการสื่อสารอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านววลาย จังหวัดเชียงใหม่ ผ่านกิจกรรมถนนคนเดิน พบว่า ลักษณะของอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านววลายมี 3 ประการ คือ 1) อัตลักษณ์ที่เป็นความรู้สึกสำนึกร่วมทางประวัติศาสตร์ของชาติพันธุ์และการมีประสบการณ์ร่วมกันทางสังคมของคนในชุมชน 2) อัตลักษณ์ที่เป็นวิถีปฏิบัติเชิงประจักษ์คือ ลักษณะเฉพาะของชุมชนบ้านววลายในลักษณะทางด้านภาษา การแต่งกาย ร้านจำหน่ายเครื่องเงิน อาหาร ภูมิปัญญาท้องถิ่น รูปปั้นปั้นววลาย 3) อัตลักษณ์ที่เป็นหลักปฏิบัติเชิงนามธรรมคือ อัตลักษณ์ที่เกิดจากความศรัทธา วิธีการดำรงชีวิตเกี่ยวโยงผูกพันกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ผลการวิจัยประเด็นนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับความหมายของชื่อหมู่บ้าน ดังที่วรรณวิสาข์ ไชยโย (2544) กล่าวว่า ความหมายเชิงคุณค่าเป็นความหมายที่ใช้ในความหมายที่สัมพันธ์กับความรู้สึกของบุคคล การแสดงอารมณ์ที่ถูกเปิดเผย การแสดงถึงคุณค่าสูงสุดซึ่งหมายถึงค่านิยมที่มีผลต่อการประพฤติปฏิบัติหรือเป็นแบบแผนยึดถือเป็นแนวปฏิบัติใช้ในการดำเนินชีวิต

2. การศึกษาวาทกรรมอำนาจของชื่อหมู่บ้านในอำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัย พบว่า ชุมชนหมู่บ้านท้องถิ่นมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบเครือญาติ ยึดถือปฏิบัติขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิม เมื่อมีอิทธิพลจากระบบราชการภาครัฐเข้ามามีบทบาทเกี่ยวข้องกับภายใต้ความต้องการพัฒนาหมู่บ้านแต่ละพื้นที่ จึงจัดสรรงบประมาณเพื่อการพัฒนา จึงเกิดการแบ่งเขตการปกครองหรือแยกหมู่บ้านพร้อมทั้งตั้งชื่อหมู่บ้านขึ้นใหม่ กล่าวได้ว่านั่นคือวาทกรรมอำนาจที่ระบบราชการภาครัฐมีส่วนทำให้มีการเปลี่ยนแปลงนี้เกิดขึ้น

ในมุมมองของชาวบ้านไม่สามารถปฏิเสธกฎเกณฑ์หรือมีอาจต่อรองอำนาจนั้นได้ จึงยอมรับประชาคมติของหมู่บ้านและยอมรับชื่อหมู่บ้านที่สื่อความหมายตามระบบราชการภาครัฐ แต่เมื่อได้ลงพื้นที่หมู่บ้านและสนทนากับชาวบ้าน พบว่า ชาวบ้านยังคงเรียกขานชื่อเดิม ถ้อยคำประกอบตั้งชื่อเดิม ภาษาเดิม ความหมายเดิมของตน เรียกได้ว่าเป็นวาทกรรมอำนาจของชื่อเดิมยังคงความศรัทธาศักดิ์สิทธิ์อยู่ แม้วันเวลาได้เปลี่ยนแปลงไปแต่ชาวบ้านยังภาคภูมิใจที่จะเรียกขานชื่อหมู่บ้านดั้งเดิมอยู่ เช่น หมู่บ้านดองกายเหนือ หมู่บ้านสันทรายพัฒนา หมู่บ้านแพะใหม่ หมู่บ้านทุ่งโป่งใต้ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ

ไชยรัตน์ เจริญสินโฬาร (2554) ที่กล่าวว่าวาทกรรมเป็นมากกว่าเรื่องภาษา คำพูด แต่มีจารีตปฏิบัติ ความคิด ความเชื่อ คุณค่า สังคมวาทกรรมจึงสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ขึ้นมาภายใต้กฎเกณฑ์ที่เป็นตัวกำหนดการดำรงอยู่ การเปลี่ยนแปลงหรือการเลื่อนหายไป วาทกรรมมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กับอำนาจและความรุนแรง นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของสรวิศดี อ่องสกุล และโยชิยุกิ มาซุฮาร่า (2545) รวมถึงณัฐพงศ์ จิตรนิรัตน์ (2553) ที่มีแนวคิดสอดคล้องกันอธิบายว่า การสร้างวาทกรรมซึ่งก็คือ อำนาจ กล่าวได้ว่า ความเป็นมาของประวัติศาสตร์ในเรื่องนั้น ๆ มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับอำนาจ

สำหรับการศึกษาวาทกรรมอำนาจด้านอิทธิพลของอำนาจภาครัฐส่วนกลางที่มีบทบาทเกี่ยวข้อง จนส่งผลกระทบต่อชุมชนหมู่บ้านในเรื่องพื้นที่อยู่อาศัย พื้นที่ดินทำกินป่าไม้ สัตว์ป่าและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติบริบทเหล่านี้คือกรณีผลกระทบต่อหมู่บ้านแม่ขนิลใต้ ตำบลน้ำแพร่ อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ อันเนื่องมาจากภาครัฐประสงค์แก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำของประชากรกลุ่มหนึ่งด้วยโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ขานหรือเรียกว่า “การสร้างเขื่อนแม่ขาน” ผลกระทบที่หมู่บ้านแม่ขนิลใต้ต้องประสบ คือ พื้นที่ต้องถูกน้ำท่วมต้องอพยพชาวบ้านไปอยู่ที่อื่น ภาครัฐจะจ่ายค่าทดแทนที่ดิน ค่าอพยพขนย้าย แต่ไม่มีนโยบายจัดหาพื้นที่รองรับใหม่ให้ชาวบ้านเนื่องจากเป็นการสร้างเขื่อนขนาดกลาง นี่เป็นวาทกรรมอำนาจในส่วนของภาครัฐที่สร้างขึ้น

ในส่วนความเคลื่อนไหวของชาวบ้านแม่ขนิลใต้ ได้ยื่นหนังสือคัดค้านโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ขานหรือเขื่อนแม่ขานต่อหน่วยงานราชการยังดำเนินการต่อไป ชาวบ้านยังต่อสู้เพื่อความอยู่รอดและร่วมกันสร้างพลวัติขึ้น

โดยแสดงสัญญาณจากแผ่นป้ายของแต่ละบ้านว่า “บ้านนี้ไม่เอาเชื้อน” เพื่อต่อรองอำนาจของภาครัฐด้วยการยื่นหยัดดำรงวิถีชีวิตบนพื้นแผ่นดินแห่งนี้ต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

นำผลการวิจัยครั้งนี้โดยเลือกเนื้อหาไปสร้างเป็นหนังสือจัดวางตามทีอ่านหนังสือประจำหมู่บ้านหรือห้องสมุดประชาชนเพื่อเผยแพร่ให้กับชุมชนท้องถิ่นฟังตระหนักถึงความสำคัญ คุณค่าและสำนึกรักหมู่บ้านของตนหรือใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานต่อการส่งเสริมอุตสาหกรรมท่องเที่ยว นักพัฒนาชุมชนนอกจากนี้สามารถนำเรื่องราวเกี่ยวกับงานวิจัยครั้งนี้ประกอบกิจกรรมการเรียนรู้การสอนนักเรียนหรือเยาวชนทั่วไปให้ได้ศึกษา

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นวัฒนธรรมท้องถิ่นในด้านอื่น ๆ ขณะนี้องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติหรือยูเนสโก ได้สนับสนุนให้ศึกษาภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของท้องถิ่นเรียกว่า มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage) อาทิ พิธีกรรม ประเพณี ความเชื่อ การพนันผีฟ้า การทรงเจ้าเพื่อรักษาโรคตามความเชื่อของคนท้องถิ่นดั้งเดิม สิ่งเหล่านี้คือ การคิดค้นด้วยระบบความคิดไม่สามารถจับต้องได้ แต่บอกเล่าได้ เกิดผลผลิตและผลิตซ้ำได้ แม้อ่านเรื่องราวที่เขียนเป็นหนังสือยังมีคุณค่าไม่เท่ากับการรับรู้การได้เห็นการปฏิบัติจริงของบุคคลในชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมได้บอกเล่าไว้ จึงควรรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่ได้จากบรรพบุรุษไว้ให้อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษามีให้สูญหาย

เอกสารอ้างอิง

- ขวัญชีวัน บัวแดง. (2546) “อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ และการเปลี่ยนแปลงศาสนา : ศึกษากรณี กลุ่มชนกะเหรี่ยงในประเทศไทยและประเทศพม่า”. ชาติพันธุ์และมายาคติ. กรุงเทพฯ : องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).
- จิรัฐิ เจริญราษฎร์. (2552) *ภูมินามท้องถิ่นเมืองนครปฐม*. นครปฐม: รายงานการวิจัย สำนักศิลปะ และวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2554) *วาทกรรมการพัฒนา : อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณ์ และความเป็นอื่น*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิภาษา.
- ณัฐพงศ์ จิตนิรัตน์. (2553) *อัตลักษณ์ชุมชน : อัตลักษณ์และการพัฒนาเพื่อเคลื่อนเปลี่ยนตำแหน่ง แห่งที่ของชุมชน*. สงขลา : นำคิดป๋โฆษณา.
- นุชจรินทร์ ทับทิม. (2553) *การสื่อสารอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านวัวลายจังหวัดเชียงใหม่ ผ่าน กิจกรรมถนนคนเดิน*. (การค้นคว้าแบบอิสระ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา การสื่อสารศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่) .
- ปิ่นอุทัย คงทอง. (2550) *การศึกษาภูมินามในอำเภอปากพ่อง จังหวัดนครศรีธรรมราช*. กรุงเทพฯ : วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยศึกษา) มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วิเชียร อธิโนบุญวัฒน์. (2536) *ภูมินามจังหวัดนครสวรรค์*. นครสวรรค์ : โครงการศึกษาค้นคว้าทาง วัฒนธรรมสทวิทยาลัย พุทธชินราช ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม วิทยาลัยนครสวรรค์.
- วรรณวิสาข์ ไชโย. (2544) *ความหมายของชีวิตในทฤษฎีนัยบ่าบด*. เชียงใหม่ : วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สร้อยดี อ่องสกุล และโยชิยุกิ มาซุฮารุ. (2545) *การศึกษาประวัติศาสตร์และวรรณกรรมของกลุ่ม ชาติพันธุ์ไท*. เชียงใหม่: ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สร้อยดี อ่องสกุล. (2557) *ประวัติศาสตร์ล้านนา*. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์พรินติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง.
- สุพัตรา จิรนนทนาภรณ์ และอัญชลี สิงห์น้อย. (2547) *ภูมินามของหมู่บ้านในเขตภาคเหนือ ตอนล่าง จังหวัดเพชรบูรณ์*. พิษณุโลก : รายงานการวิจัย สาขาภาษาศาสตร์ คณะ มนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
- อภิญา เพื่องฟูสกุล. (2546) *อัตลักษณ์ Identity การทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด*. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการ สภาวิจัยแห่งชาติสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว. *สังคมและวัฒนธรรมล้านนา จากคำบอกเล่า*. เชียงใหม่ : โรงพิมพ์ ส.การพิมพ์, 2554.